

**РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ:
АНАЛІЗ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ПОЛЯ ПРОБЛЕМИ**

УДК 378.091.12.011.3-057.4

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.276117>

*Алла Палій, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри кримінального права, процесу і криміналістики
Київського університету інтелектуальної власності і права
НУ "Одеська юридична академія"*

*Оксана Патлайчук, кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін*

Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

*Ольга Ступак, старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова*

**РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ:
АНАЛІЗ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ПОЛЯ ПРОБЛЕМИ**

У статті розкривається методологічний підхід до формування професійної компетентності фахівця та визначено комплекс її базових складових. Виокремлено та проаналізовано сутність таких понять, як "професійні знання", "професійні вміння", "професійні навички", що дозволило інтерпретувати їх як зміст і результат професійної підготовки, метою якої визначено гармонійний розвиток особистості працівника і формування його професійної компетентності та готовності до професійної діяльності. Доведено, що професійна компетентність не зводиться до набору знань, умінь, а визначає необхідність і ефективність їх застосування у реальній освітній практиці. З'ясовано, що це поняття найчастіше розглядається не стільки з точки зору структури особистості професіонала, скільки з позицій оцінки якості професійної підготовки.

Ключові слова: професійна підготовка; професіограма; компетентність; компетенція; професійна компетентність.

Літ. 10.

*Alla Paliy, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
Criminal Law, Process and Criminology Department
Kyiv University of Intellectual Property and Law of the
National University "Odesa Law Academy"*

*Oksana Patlaichuk, Ph.D. (Philosophy), Associate Professor,
Associate Professor of the Social and Humanitarian Disciplines Department
Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv, Ukraine*

*Olga Stupak, Senior Lecturer of the
Social and Humanitarian Disciplines Department
Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv, Ukraine*

**DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE:
ANALYSIS OF THE TERMINOLOGICAL FIELD OF PROBLEM**

The article reveals a methodological approach to the formation of professional competence of a specialist and defines a complex of its basic components. The essence of such concepts as "professional knowledge", "professional skills", "professional skills", which allowed them to be interpreted as the content and result of professional training, the purpose of which is determined by the harmonious development of the employee's personality and the formation of his professional competence and readiness for professional activity. It is proved that professional competence is not reduced to a set of knowledge, skills, but determines the need and effectiveness of their use in real educational practice. It is found that this concept is most often considered not so much from the point of view of the structure of the professional personality, but from the standpoint of assessing the quality of professional training.

It is updated that being an integrative entity, professional competence combines different in nature of the subsystem: professional orientation (needs, motives), value sphere, character, abilities, internal mental states and properties of a specialist's personality, sphere of professional knowledge and skills, etc. Characteristics of the concept of "professional competence" is carried out through the analysis of variational approaches to the concepts of "competence" and "competence". It is substantiated that the concept of "competence" is considered as an integral characteristic of the quality of personality preparation for a certain activity, which actualizes the pragmatic orientation of the educational process (practical application of knowledge and skills in different life and professional situations), instead the concept of "competence" is supplemented Topical manifestation of competence. The structure of professional competence distinguishes the activity (knowledge, skills, skills and ways of organizing activities) and communicative (knowledge, skills, skills and ways of pedagogical communication) components.

Keywords: vocational training; professiogram; competence; professional competence.

Постановка проблеми. У сучасних умовах модернізації української освіти та її інтеграції у світовий освітній простір все більше утверджується думка, що основним результатом діяльності закладу освіти має стати не виокремлена система знань, умінь і навичок, а комплекс ключових компетентностей фахівця у різних сферах (педагогічній, економічній, правовій тощо). Закцентуємо також, що останнім часом поняття “компетенція” та “компетентність” вийшли на загальнодидактичний та методологічний рівень, що зумовлено їхніми системно-практичними функціями та інтегративною метапредметною роллю в освіті. Посилення уваги до цих понять зумовлено також рекомендаціями Ради Європи, які стосуються оновлення освіти, її наближення до замовлення соціуму. Використання термінів “компетентність” або “компетенція” для визначення цільових установок вищої освіти знаменує трансформування освіти у напрямі адаптації до реалій ринкових відносин, соціального діалогу та соціального партнерства у довгостроковій перспективі, а також до освоєння нової моделі освіти

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Над проблемою модернізації освіти на компетентнісній основі працювали В. Болотов, І. Зимня, О. Овчарук, О. Пометун, С. Трубачева та інші.

Питанням моделювання професійної підготовки спеціалістів присвячені праці Г. Суходольського.

Сучасні дослідники І. Зязюн, В. Кан-Калик та Ю. Кулюткін досліджували змістову сутність поняття “професійна компетентність” як категорії, що обумовлює рівень готовності людини до раціонального досягнення поставлених цілей, прийняття відповідальних рішень.

Зміст, структуру професійної компетентності викладача закладу вищої освіти, а також загальні концептуальні положення проблеми студіювали М. Алексюк, Т. Бугайчук, О. Гура, В. Стрельніков, І. Ярмола та ін.

Мета статті – здійснити узагальнений аналіз термінологічного поля категорії “професійна компетентність”.

Виклад основного матеріалу. У Законі України “Про освіту” зазначено, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями [7]. Відтак, сучасною гуманістичною парадигмою освіти передбачається шлях до розкриття унікальних потенційних здібностей людини (зокрема, вміння самостійно і творчо мислити, здатність професійно та гуманно діяти в

нестандартних ситуаціях) через індивідуалізацію навчального процесу. Означений підхід надає особистості функції активного агента перетворювальної діяльності, суб’єктне сприйняття реальності якого є пріоритетним щодо її продуктів і результатів.

Відповідно, перед професійною освітою постає діалектичне завдання: зберегти або відновити індивідуальність, своєрідність людини у проявах свого внутрішнього “я” і водночас сформувати у неї соціально значущі характеристики, всі ті якості, що притаманні професіоналу і громадянину.

На нашу думку, практично всі дослідження, котрі проводять вчені в напрямі професіографічного опису спеціаліста, складають основу характеру і спрямування змісту професійної освіти, необхідних навчальних курсів, відповідного навчального матеріалу.

Основними характеристиками теоретичного знання, на думку С. Днепров, є його системність, цілісність, складність, суперечливість, неоднорідність, впорядкованість. Цілісність професійних знань визначається виділенням їх інтеграційних внутрішніх і зовнішніх властивостей, що пов’язують професійну освіту з усіма сферами людської діяльності.

На основі аналізу наукових досліджень з питань змісту підготовки майбутнього фахівця та його професіограми В. Гриньова включає до системи знань такі види: а) теоретичні знання, які необхідні для здійснення діяльності; б) знання – засоби, що сприяють формуванню вмінь виконання певних дій, операцій; в) знання – цінності, котрі визначають ставлення фахівця до навколишньої дійсності, формують різнобічно розвинену особистість [3, 48–53].

Знання, будучи компонентами будь-якої діяльності, не складають самостійного елемента цілепокладання та не існують відокремлено. В їх основі лежать конкретні вміння, що відображають, своєю чергою, життєві завдання. На думку Н. Тализіної, спеціаліста необхідно навчити користуватися знаннями у складі вмінь, адекватних завданням, з якими він зустрінеться у своїй професійній діяльності. В. Вишпольська наголошує, що фундаментальні знання передбачають перетворення структури і змісту наукового знання, налагодження інтегративних зв’язків між навчальними дисциплінами, що сприятиме формуванню у майбутніх фахівців цілісного образу майбутньої професійної діяльності [2].

Професійні знання фахівця реалізуються в його практичній діяльності, тому проблема професійних умінь та навичок є актуальною. Її вивчення включає у себе визначення сутності професійних умінь, принципів їх класифікації, ефективних форм і методів їх формування та ін.

Аналізуючи сучасні дослідження означеного характеру, можна зробити висновок, що сьогодні не існує єдиного підходу до визначення поняття “вміння”. Розуміння сутності вміння досить різнобічне. Розглянемо найбільш поширені точки зору.

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ: АНАЛІЗ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ПОЛЯ ПРОБЛЕМИ

У педагогічній енциклопедії поняття “вміння” визначається як “можливість застосування ефективних дій відповідно до мети та умов, в котрих ці дії реалізуються” [8].

В. Краєвський та О. Кисельгоф під умінням розуміють знання, що включені до певного виду діяльності, застосування цих знань та навичок, а також володіння системою психологічних і практичних дій.

Найбільш близькою нам є точка зору вчених (С. Громов, І. Гринчук та ін.), які акцентують увагу на креативному характері вмінь, тобто здатності особистості творчо виконувати певні дії на основі гнучкого використання набутого досвіду. Світоглядному принципу єдності теорії та практики, дидактичному принципу зв'язку навчання з життям, завданню інтеграції закладу вищої освіти зі школою та наукою відповідає формування єдності “знання-вміння”.

Відомо, що вміння формуються у людей упродовж усього процесу навчально-професійної діяльності. Результатом такої діяльності є певний рівень навченості, що передбачає відтворення особистістю зафіксованих у суспільному досвіді прийомів, дій та поведінки, а також їх закріплення у вигляді знань, умінь та навичок.

Уміння розглядається зазвичай як вища здатність людини, формування якої є однією з найважливіших цілей педагогічного процесу. У психології вміння подаються у вигляді системи знань та в єдності із системою навичок. У педагогіці вони характеризуються через свідомість, плановість, цілепокладання, довільність, інтелектуальність, варіативність, єдність розумових і практичних дій. Підготовка майбутнього працівника до професійної діяльності ведеться на основі засвоєння ним теоретичних знань у готовому вигляді і набуття вмінь використовувати їх у професійній діяльності.

Щодо класифікації професійно-значущих вмінь і навичок у педагогічній науці існує декілька підходів. Згідно зі структурним підходом системоутворювальну основу складають конструктивний, організаторський, комунікативний, гносеологічний компоненти педагогічної діяльності, кожному з яких притаманні відповідні вміння.

Досить суттєвою властивістю вмінь є узагальненість. Саме вона забезпечує розв'язання завдань, що виникають при зміні умов діяльності, яка вказує на варіативність умінь. При цьому поняття “узагальнені вміння” трактується як “інтелектуальні вміння”. Дослідники вважають, що категорію вмінь, гнучких за своїми властивостями і таких, які легко переносяться у нові обставини, націлених на розвиток інтелектуальних здібностей учнів, можна назвати узагальненими вміннями [1]. Такого роду вміння, на думку С. Рубінштейна, характеризуються усвідомленістю, інтелектуальністю, цілеспрямова-

ністю, довільністю, плановістю, прогресивністю, практичною дієвістю, поєднанням розумових і практичних дій і водночас великою варіативністю способів досягнення мети.

Кожне професійне вміння може розглядатися як певна сукупність інтелектуальних та практичних дій, цілеспрямованих та взаємопов'язаних, що виконуються у певній послідовності. Незважаючи на те, що зміст кожного професійного уміння є відносно стійким, виконання кожної дії у практичній діяльності працівника залежить від конкретних умов. Таким чином, дія має творчий характер, що імпліцитно обумовлюється характером професійної діяльності загалом.

Природно виникає питання про співвідношення умінь та навичок працівників. Наскільки і в яких галузях можлива автоматизація прийомів професійної діяльності? Складність, динамічність, багатоплановість, творчий характер праці зумовлюють необхідність свідомого та творчого використання різноманітних прийомів і способів роботи, пошуку оптимальних шляхів удосконалення навчально-виховного процесу із врахуванням конкретних умов, а це потребує творчих динамічних професійних вмінь.

Отже, виокремлення та дослідження базових для цієї наукової розвідки понять, “професійні знання”, “професійні вміння”, “професійні навички” дає підставу інтерпретувати їх як змістовозадану мету, як зміст і результат професійної підготовки. Відповідно метою професійної підготовки є гармонійний розвиток особистості працівника і формування його професійної компетентності та готовності до професійної діяльності.

У психолого-педагогічних дослідженнях результатом професійної підготовки дослідники визначають теоретичну і практичну готовність до професійної діяльності [1; 4]. Термін “готовність” спочатку виник в експериментальній психології, а згодом був перенесений у психолого-педагогічні дослідження. Якщо психологічний аспект означеної проблеми спрямований на виявлення характеру зв'язків, залежностей між рівнем готовності й ефективністю діяльності, то педагогічний аспект вивчає чинники, умови, дидактичні та виховні засоби, які забезпечують керування формуванням, становленням, розвитком готовності.

У науковій літературі зміст готовності до професійної діяльності конкретизовано як феномен, який об'єднує морально-вольові якості особистості, соціально значущі мотиви, знання, вміння і навички, а також передбачає оволодіння фахівцем відповідними професійно значущими якостями [4].

Так, про сформованість креативності свідчить здібність до “бачення” проблеми, оригінальність, діалектичність та критичність мислення, легкість генерування ідей, готовність створювати, засвоювати і використовувати в професійній діяльності

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ: АНАЛІЗ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ПОЛЯ ПРОБЛЕМИ

нові досягнення. Найважливішою ж умовою ефективною підготовки фахівця є розвиток його пізнавальної активності, творчих задатків, обдарувань, творчого і критичного мислення.

Нарешті, здійснення професійної діяльності передбачає здатність фахівця рефлексувати різні складові своєї діяльності – когнітивної, змістової, мотиваційної, емоційної, а також готовність критично сприймати себе і свою роботу.

У результаті професійної підготовки має бути сформована професійна компетентність майбутнього фахівця. Характеристика поняття “професійна компетентність” здійснюється через вивчення варіативних підходів до понять “компетенція” і “компетентність”.

Звертаючись до поняття “компетенція”, ми враховували, що це є найбільш загальний показник результативності та ефективності процесу підготовки особистості до виконання певної діяльності. У довідковій літературі “компетенція” визначається як похідне від латинського “compreteo” що означає “домагаюсь, відповідаю, підходжу”. Ознаками компетенції є знання та досвід у певній галузі. Професійна компетенція визначає ефективне використання здібностей, що дає змогу ефективно здійснювати професійну діяльність відповідно до вимог робочого місця. Концепція компетенції охоплює не тільки здатності, необхідні для здійснення професійної діяльності, а й поведінку, вміння аналізувати факти, приймати рішення, передавати інформацію та інші вміння, необхідні для професійної діяльності. Людина, що володіє професійною компетенцією, має знання, вміння і здібності, необхідні для роботи за певною спеціальністю, здатна виявити автономність і гнучкість при розв’язанні професійних проблем і вміє співпрацювати з колегами в професійному оточенні [4; 10].

Отже, компетенція – це інтегроване поєднання знань, здібностей і установок, що дає людині змогу здійснювати професійну діяльність у сучасному трудовому середовищі. Компетенції створюють основу для розробки професійних стандартів, що включають у себе стандартизацію компетенцій.

Таким чином, компетенція – це той обсяг знань і здібностей (потенціалу), який потрібен для досягнення бажаних результатів у конкретній ситуації професійної діяльності й актуалізується в ній. Компетенція може бути визначена і як підтверджена здатність використовувати нові досягнення, вміння, кваліфікації і знання для виконання професійної діяльності у звичних чи нових ситуаціях відповідно до актуальних вимог.

Важливе значення має зв’язок компетенції з трудовою діяльністю, з якої вона формується при визначенні функцій працівника. У сфері освіти компетенція формується шляхом інтегрування знань, умінь і досвіду діяльності [5, 183].

Якнайповніший набір освітніх компетенцій розроблений А. Хуторським, який ділить їх на чотири основні групи:

- ціннісно-сміслова компетенція – засоби світоглядного орієнтування;
- навчально-пізнавальна, інформаційна, комунікативна, соціально-трудова компетенції – знання і уміння в певній сфері;
- загальнокультурна компетенція – коло питань, щодо яких треба бути обізнаним;
- компетенція особистісного самовдосконалення – основа для фізичного, духовного і інтелектуального саморозвитку.

У цьому переліку визначені орієнтири для розробки напрямів формування змісту освіти. Проте питання про досягнення необхідних рівнів загальнокультурної, навчально-пізнавальної або ціннісно-сміслової компетенції у процесі засвоєння змісту освіти на сьогодні є ще мало дослідженими.

Узагальнюючи низку досліджень, можна дійти такого висновку: зміст компетенцій, що визначають якість підготовки фахівця, повинен ґрунтуватися на основі особистісного компоненту, що інтегрує когнітивну і діяльнісну складову компетенцій. Таким чином, освітні компетенції перетворюються на дидактичний засіб розвитку особистісних цілей і сенсів підготовки людини до професійної діяльності.

Зауважимо, що поняття “компетенція” та “компетентність” мають суттєві відмінності. Перше з них переважно розглядається як інтегральна характеристика якості (загальний показник результативності та ефективності) підготовки особистості до виконання певної діяльності, яка актуалізує прагматичну спрямованість освітнього процесу (практичне застосування знань, вміння використовувати отриману інформацію в різних життєвих і професійних ситуаціях), натомість друге доповнюється особистими якостями індивіда і виступає актуальним проявом компетенції [9, 55].

О. Попадич додає, що ключова компетентність визначається як здатність здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності [10].

Поняття “професійна компетентність” включає знання, вміння, навички, а також способи і прийоми їх реалізації у діяльності, спілкуванні, розвитку (саморозвитку) особистості [8, 722]. Такий підхід дає можливість представити в структурі професійної компетентності дві підструктури: *діяльнісну* (знання, вміння, навички і способи організації діяльності) і *комунікативну* (знання, вміння, навички і способи здійснення педагогічного спілкування). Відомо, що компетентність у виконанні будь-якої діяльності на психологічному рівні виявляє себе як взаємодія когнітивного і операційно-діяльнісного компонентів у структурі діяльності.

Когнітивний компонент представлений знаннями

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ: АНАЛІЗ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ПОЛЯ ПРОБЛЕМИ

про: сутність продуктивної професійної діяльності й ознак її прояву; систему дій, що забезпечує продуктивний характер професійної діяльності; засоби педагогічного стимулювання продуктивних способів професійної діяльності.

Операційно-діяльнісний компонент представлений вміннями оперувати (використовувати) знаннями. Основними з них є вміння: визначати мету професійної діяльності і формулювати її як певні пізнавальні завдання; планувати процес розв'язання цих завдань; стимулювати творчу активність особистості й експериментувати із засобами навчально-виховної діяльності; усвідомлено реконструювати й аналізувати результати навчально-виховної діяльності.

Психологічною умовою розвитку професійної компетентності є усвідомлення фахівцем необхідності підвищення загальнолюдської і спеціальної культури, а також ретельної організації спілкування як основи розвитку й навчання в професійній школі.

М. Докторович у формуванні професійної компетентності виокремлює такі етапи: професійна адаптація, професійна ідентифікація, професійна індивідуалізація та професійна персоніфікація [6].

Л. Островська зазначає, що згідно з положеннями когнітивної теорії виокремлюють три стадії становлення компетентності.

Перша базується на декларативному знанні і визначається реалізацією набутої компетентності у ситуаціях, де присутній повний опис типу проблеми, способи і зразки її вирішення.

Друга характеризується тим, що знання упорядковуються у формі припису-настанови, тобто послідовного зв'язку умов і дій, що визначають алгоритм врегулювання проблемної ситуації.

Третя проявляється у тому, що приписи-настанови попередньої стадії систематизуються та узагальнюються, набуваючи вигляду певної системи, де формулювання або визначення умов викликає появу відповідних їм дій і навпаки: наявність певної системи дій усвідомлюється через відповідь їх певним умовам розв'язання проблемної ситуації, що спонукає до діяльності.

Суттєвим, на наш погляд, є зауваження дослідниці, яке полягає в тому, що фахівець із високим рівнем компетентності тяжіє до глобальності, метаузагальнень, стратегічного планування; з низьким рівнем – до локальності, вузькопредметних узагальнень. Професійно компетентні фахівці у своїй діяльності йдуть шляхом від постановки проблеми до її розв'язання, новачки ж обирають інший шлях: від використання вже знайомого, відомого способу виконання завдання до його формулювання як проблеми.

М. Докторович додає, що формування та розвиток професійної компетентності – динамічний процес, який триває упродовж усього періоду трудо-

вого життя людини, удосконалюючись на кожному його етапі [6].

Висновки. Отже, професійна компетентність передбачає високий рівень спеціальних професійних знань та оволодіння різними сферами професійної діяльності, глибоке розуміння професійних проблем, ділову надійність і здатність успішно й безпомилково вирішувати широке коло професійних завдань. Як інтегративне надбання особистості, яке має за основу фундаментальну освіту та сформоване емоційно-ціннісне ставлення до педагогічної діяльності, професійна компетентність розглядається головним когнітивним компонентом підсистеми професіоналізму особистості, що дає змогу виконувати професійну діяльність з високою продуктивністю. Структура та зміст професійної компетентності визначається специфікою професійної діяльності та вимогами ринку праці.

Загалом, поширення компетентнісного підходу в освіті означає поступову переорієнтацію освітньої парадигми з трансляції знань і формування навичок на створення умов для здобувачів освіти щодо оволодіння комплексом компетенцій, які визначатимуть потенціал здатності випускника до стійкої життєдіяльності та професійної реалізації в умовах сучасного багатофакторного, інформаційно та комунікаційно насиченого простору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акусок А.М. Теоретичні засади формування змісту загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2009. 202 с.
2. Вишпольська В.Ф. Зміст та структура професійної компетентності фахівця з міжнародних економічних відносин. *Вісник Запорізького національного університету*. 2008. № 1. С. 57–61.
3. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичні та методичні аспекти). Харків: Основа, 1998. 300 с.
4. Гуревич Р.С. Компетентнісний підхід у професійно-педагогічній освіті. *Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації*: матеріали методол. семінару, м. Київ, 3 квіт. 2014 р.: у 2 ч. Ч. 2. Київ: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2014. С. 137–142.
5. Десятов Т.М. Тенденції розвитку неперервної освіти в країнах Східної Європи (друга половина ХХ століття): моногр. / за ред. Н.Г. Ничкало. Київ: АртЕк 2005. 472 с.
6. Докторович М.О. Професійна компетентність соціального педагога. *Вісник Глухівського ДПУ*. 2010. Вип. 15. С. 64–69.
7. Закон України “Про освіту” від 5 вересня 2017 р. № 2145–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
8. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
9. Карпюк Ю.Я. Комунікативна компетентність як складова успішного професійного розвитку психолога. *Scientific Journal Virtus*, October. 2019. № 36. Вип. 1. С. 41–57.

**ОРГАНІЗАЦІЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ ОСВІТИ
У ВИЩОМУ ЗАКЛАДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

10. Попадич О.О., Мордяк Я.М. Проблема розвитку професійної компетентності майбутнього керівника навчального закладу в наукових підходах. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія "Педагогіка. Соціальна робота"*. 2016. Вип. 1 (38). С. 219–221.

REFERENCES

1. Akusok, A.M. (2009). Teoretychni zasady formuvannia zmistu zahalnopedahohichnoi pidhotovky maibutnoho vchytelia [Theoretical foundations of formation of the content of general pedagogical training of future teacher]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 202 p. [in Ukrainian].

2. Vyshpolska, V.F. (2008). Zmist ta struktura profesiinoi kompetentnosti fakhivtsia z mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn [The content and structure of professional competence of a specialist in international economic relations]. *Bulletin of Zaporizhzhya National University*. No. 1. pp. 57–61. [in Ukrainian].

3. Hrynova, V.M. (1998). Formuvannia pedahohichnoi kultury maibutnoho vchytelia (teoretychni ta metodychni aspekty) [Formation of the pedagogical culture of the future teacher (theoretical and methodical aspects)]. Kharkiv, 300 p. [in Ukrainian].

4. Hurevych, R.S. (2014). Kompetentnisnyi pidkhid u profesiino-pedahohichnii osviti [Competent approach in vocational education]. *Competence approach in education: theoretical principles and implementation practice: materials of methodology. seminar*, Kyiv, April 3, 2014. 2014: in 2 part. Part. 2. Kyiv, pp. 137–142. [in Ukrainian].

5. Desiatov, T.M. (2005). Tendentsii rozvytku neperervnoi osvity v krainakh Skhidnoi Yevropy (druga polovyna XX stolittia) [Trends in the development of continuous education in the countries of Eastern Europe (the second half of the twentieth century)]. (Ed.) N.H. Nychkalo. Kyiv, 472 p. [in Ukrainian].

6. Doktorovych, M.O. (2010). Profesiina kompetentnist sotsialnoho pedahoha [The professional competence of a social educator]. *Bulletin of the Hlukhiv State Pedagogical University*. Vol. 15. pp. 64–69. [in Ukrainian].

7. Zakon Ukrainy "Pro osvitu" vid 5 veresnia 2017 r. № 2145–VIII [Law of Ukraine "On Education" of September 5, 2017. No. 2145–VIII]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

8. Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of education]. Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine; (Ed.) V.H. Kremen. Kyiv, 2008. 1040 p. [in Ukrainian].

9. Karpiuk, Yu.Ya. (2019). Komunikatyvna kompetentnist yak skladova uspishnoho profesiinoho rozvytku psykholoha [Communicative competence as a component of successful professional development of a psychologist]. *Scientific Journal Virtus*, October. No. 36. Vol. 1. pp. 41–57. [in Ukrainian].

10. Popadych, O.O. & Mordiak, Ya.M. (2016). Problema rozvytku profesiinoi kompetentnosti maibutnoho kerivnyka navchalnoho zakladu v naukovykh pidkhodakh [The problem of developing the professional competence of the future head of the educational institution in scientific approaches]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series "Pedagogy. Social work"*. Vol. 1 (38). pp. 219–221. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.02.2023

УДК 378:784(477)“364”

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.276119>

Іван Заболотний, заслужений діяч мистецтв України,
професор кафедри хореографії та музичного мистецтва
Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

**ОРГАНІЗАЦІЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ ОСВІТИ
У ВИЩОМУ ЗАКЛАДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

У статті розглядаються організаційні питання щодо вокально-хорової освіти у закладі вищої освіти в умовах воєнного стану. Визначено сучасні науково-методологічні підходи аксіологічній, інтегрованій, особистісно-орієнтованій, акмеологічній та рефлексивній підходи, що сприяють результативності вокально-хорової освіти в умовах воєнного стану. Констатовано, що ефективна організація вокально-хорової освіти в Україні буде залежати від ситуації загалом, а також можливостей порозуміння, врахування інтересів і специфіки професійної мистецької освіти.

Ключові слова: вокально-хорова освіта; організація; методологічні підходи; вищий заклад; військовий стан.

Лім. 5.

Ivan Zabolotnyi, Honored Art Worker of Ukraine,
Professor of the Choreography and Musical Art Department,
Sumy Anton Makarenko State Pedagogical University

**ORGANIZATION OF VOCAL AND CHORAL EDUCATION
IN THE HIGHER EDUCATION INSTITUTION UNDER MARTIAL LAW**

The article deals with the organizational issues regarding vocal and choral education in a higher education institution under martial law. It was established that the problem of organizing vocal and choral education in the conditions of martial law is a complex of interrelated activities and actions. In this regard, requirements were proposed, namely: 1) ensuring the level of awareness and informing the participants of the educational process; 2) ensuring the continuity and safety of the educational process; 3) availability of partner programs (Erasmus, international exchange); 4) cooperation with international educational